

**АНГЛИС ТИЛИНИН ПРАКТИКАЛЫК КУРСУН ОКУТУУДА СТУДЕНТТЕРДИН ӨЗ
АЛДЫНЧА ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН ДИФФЕРЕНЦИЯЛОО ЫКМАЛАРЫ**

**ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ
РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ПРАКТИЧЕСКОМУ КУРСУ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

**DIFFERENTIATED APPROACH TO THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK
OF STUDENTS IN TEACHING OF PRACTICAL ENGLISH COURSE**

***Аннотация:** Бул макалада англис тилинин практикалык курсу сабагында студенттердин өз алдынча ишмердүүлүгүн дифференциялоонун бир нече ыкмалары каралган.*

***Аннотация:** В данной статье рассмотрены методы дифференцированного подхода в организации самостоятельной работы студентов при обучении практическому курсу английского языка.*

***Abstract:** This article deals the methods of differentiated approach in the organization of students' independent work in teaching practical course of English.*

***Түйүндүү сөздөр:** дифференцирлеитирүү, жөндөм, практикалык сабактар, көндүмдөр, ишмердүүлүк, система*

***Ключевые слова:** дифференциация, способность, практические занятие, навыки, деятельность, система.*

***Key words:** differentiation, ability, practical knowledge, skills, activities, system.*

Жогорку окуу жайларда студенттердин өз алдынча ишмердүүлүгүн дифференциялап жана жекелештирип окутууну уюштуруу - эң башкы дидактикалык маселелердин бири. Ал окуу процессинин бардык тараптарын өз кучагына кеңири камтыйт: окутуу процессинин мазмуну, формасы жана методдору, студенттердин билимди өздөштүрүүсү, аны терең жана ар тараптуу изилдөөнү да талап кылат.

Дифференцияланган тапшырмаларды өз алдынча түзүү - окутуучунун ишмердүүлүгүнүн критерийлеринин бири. Дифференциялоо жолдорунун бири болуп, анын мазмунун ар кандай тапшырманы чечүүнүн жалпы структурасын анализдөөнүн негизинде конструкциялоо эсептелип, ал жалпы структура тапшырманын шарты, аны чечүүнүн жолу жана бул жол боюнча натыйжаны аныктоодон турат. Мындай тапшырманы биз көп татаал эместердин катарына кошобуз. Эгерде тапшырма аныкталып, бирок аны чечүү жолу белгисиз болсо, анда бул тапшырманы орточо кыйынчылыктын деңгээлине таандык дешке болот. Студенттерден өнүмдүү иш-аракетти талап кылган оор тапшырма студент өзү көрүп жана өз алдынча тапшырманы аныктап, чечүүнүн жолдорун конструкциялаштырып, өз чечиминин натыйжасына жетишип жана аны өз алдынча баалаган моделди билдирет. (таблицаны караңыз)

Дифференциялоонун жүрүшүндө биз тараптан студенттердин өз алдынча иштөөсү үчүн атайын тапшырмалар жана адабияттын (негизги жана кошумча) тизмеси, ошондой эле тема боюнча окуу сабактрынын циклинин аягында өзүн өзү көзөмөлдөө үчүн бериле турган суроолор түзүлдү.

Таблица -1.

Тапшырманын мүнөзү	Тапшырманы чечүүнүн структурасы	Шарттуу тапшырма	Чечүү жолу	Чечимди аткаруу
Жеңил Орто оор Кыйын	-	+ + -	+ - -	- - -

Кыйын жана теоретикалык жактан маанилүү маселер боюнча тапшырмалар системасына өз алдынча доклад жана рефераттарды даярдоо үчүн темалар киргизилди. Бул докладдарды жана рефераттарды даярдоонун максаты студенттердин берилген тапшырма же айрым тема боюнча керектүү маалыматты тандай билүүчүлүк баштапкы булактарды сын көз караш менен анализдеп, алардагы керектүү маалыматтарды бөлүп көрсөтүү, окулгандарды системалаштыруу жана чакан доклад же реферат түрүндө тариздөө, ошондой эле аудиториянын алдында чыгып сүйлөө жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү.

Англис тил боюнча үй тапшырмасын изилдөө чыгармачылык мүнөздө болууга тийиш. ЖОЖдордун тилдик эмес факультеттеринде иштөөнүн көп жылдык тажрыйбасы көрсөткөндөй, мындай түрдөгү тапшырмаларга биринчи кезекте студенттердин чакан (5-8 минуталарга эсептелген) докладдары жана рефераттарды даярдоосу кирет.

Доклад - студенттердин материалды түшүнүү жана маанисине жетүү денгээлинде жалпыланган репродуктивдүү билдирүүсү болуп, анда билим жана жөндөмдүүлүктү стандарттык кырдаалда колдоно берүүгө багытталган программалардын мурда иштелген маселелер боюнча жыйынтыктары чыгарылат.

Реферат – бул билим жана жөндөмдүүлүктү стандарттык эмес кырдаалдарда колдонууга багытталган программалардын биринчи жолу коюлуп жаткан маселелери боюнча студенттин жалпылаштырган билдирүүсү.

Докладдар жана рефераттар үчүн төмөнкүдөй тариздеги темаларды тандап алууга аракет кылуу маанилүү:

- а) табиятка кызыктуу жана «назик» байкоо жүргүзүүдөн алынган, экологиянын азыркы учурдагы проблемалары боюнча, келечектеги кесиптик ишмердүүлүккө байланыштуу;
- б) адамдын турмушунда, илим техникада, азыркы өндүрүштө маанилүү орунда турган;
- в) студенттерди байкоого жана пайда болгон суроолорго жооп издеп табиятка жана өндүрүштүк- техникалык чөйрөгө көбүрөөк кайрылууга үйрөткөн;
- г) изилдөө үчүн татаал приборлорду жана жабдыктарды талап кылбаган;
- д) көп эле талашсыз, тривиалдуу эмес,
- е) бир канча көз караштарды, өзүндүн негиздүү божомолунду айтууну, жумушчу гипотеза, текшерүүлөрдү сунуштап көрүүнү талап кылган;
- ж) көптөгөн түшүнүктөрдү башка илимдерде орногон мыйзам ченемдүүлүктөр менен болгон байланышын, өз ара мамилесин жокко чыгарбайт;
- з) студенттерге орто мектептердин окуу курсунан мурда эле белгилүү болгон маалыматтарга таянган;
- и) студенттерди окумуштуулар жана ойлоп табуучулардын өмүрү жана чыгармачылык ишмердүүлүгү, улуу ачылыштардын тарыхы менен тааныштырууга багытталган;
- к) азыркы учурдагы илимдин дүйнө таанымдык жана методологиялык проблемаларын чагылдырган.

Мындай мамилени негизинде окутуучу окуу жылынын башталышында доклад жана рефераттардын тематикасын аларды болочок кесип үчүн керектүүлүгүн эсепке алган ЖОЖдун окуу предмети менен байланыштырып түзүп чыгат. Мисалы, МИТ факультетинин спецификалык өзгөчөлүктөрүн эсепке алуу менен биз тараптан студенттерге: «Математика-бардык илимдердин падышасы», «Геометриянын түрлөрү», «Математикалык амалдардын

белгилери», «Компьютердик машина», «Жаңы технологиялар» деген темалар сунуш кылынды.

Искусство факультетинин студенттерине «Менин сүйүктүү композиторум», «Пейзаж», «Фольклордук музыка», «Мода дүйнөсүндө», медицина факультетинин студенттерине: «Кыргыз Республикасындагы медициналык тейлөө», «Экологиянын адамдын ден соолугуна тийгизген таасири», «Ооруканада» «Поликлиникада» жана башка темаларды сунуш кылдык.

Реферативдик ишмердин бул сыяктуу тематикасы эреже катары көптөгөн студенттерди кызыктырып көңүлсүз калтырбай, өзүлөрүн «микро изилдөөчүлөр» катары сезишет. Анын үстүнө, ар түрдүү адабий булактар менен таанышуу жана башка жолдор, каражаттар менен жыйноо жөнөкөй эле бир ойго жетелейт: «Көбүрөөк ойлонуу жана акыл жүгүртүү өзүмө керек», анткени:

а) чечиле турган проблемага жооп табуу адатынча ишке ашпады;

б) аракеттенүүнүн жолдору жана аларды пайдалана билүү жөнүндө жалпыланган билим менен байланышкан айрым таанып-билүүчүлүк аракетин билдирүүлөрү, бул учурда акылдык операциялардын керектүү ырааттуулугун тандап алуу үчүн алгоритмдик көрсөтмө менен эмес, өз компоненттеринин варианттуулугу жана динамикалуулугу менен мүнөздөлөт.

Докладдарды жана рефераттарды шарттуу түрдө эки түргө: тематикалык жана обзордук деп бөлүүгө болот.

Практикада апробациядан өткөрүлгөн тематикалык докладдардын жана рефераттардын багыттамаалык тизмесин келтиребиз.

Адистиктердин спецификалык өзгөчөлүктөрү эсепке алынуу менен, ар түрдүү факультеттер үчүн докладдардын жана рефераттардын түрдүүчө тематикасы сунуш кылынды.

Искусство факультетинин студенттери үчүн төмөнкү темалар сунушталды:

1. Гапар Айтиевдин өмүрү жана чыгармачылыгы
2. Кыргызстандагы белгилүү сүрөтчүлөр
3. Элдик музыка
4. Р.Абдыкадыровдун өмүрү жана чыгармачылыгы
5. Менин сүйүктүү ырым
6. С.Чуйков- Кыргыз искусствосунун баштоочусу
7. Мен саркеч болгум келет.
8. Леонарде де Винчи
9. Тарыхый музейлер
10. Дизайн

II. Математика жана информациялык технологиялар факультетинин студенттери үчүн төмөнкү темалар сунушталды:

1. Математиканын негизги жана кошумча булактары.
2. Универсалдуу окумуштуу - М.Ломоносов.
3. Компьютерлердин түрлөрү.
4. Геометриялык фигуралар.
5. Алгебранын тарыхы.
6. Биринчи компьютер
7. Компьютердик система
8. Интернет жана электрондук почта
9. Компьютердик технология
10. Соцтармактар

III. Медицина факультетинин студенттери үчүн темалар:

1. Ден соолук.
2. Менин болочок кесибим-дарыгер.
3. Менин досум-балдар дарыгери.
4. Операциялык бөлмөдө.

5. Пирогов-биринчи орус хирургу.
6. Гиппократтын керээзи.
7. Кыргыз Республикасындагы медициналык билим берүү.
8. Биздин шаардагы медициналык тейлөө.
9. Кыргызстандын улуттук кардиологиялык борбору.
10. Профессор Ахунбаев Иса Коноевич - биринчи кыргыз хирургу

Даярдалган докладдардын жана рефераттардын баары төмөнкүдөй критерийлердин негизинде анализделүүгө тийиш:

- 1) теманын ачылышынын тереңдиги жана толуктугу;
- 2) темадан четтөө;
- 3) текстке байлануучулук;
- 4) колдонулган адабияттан башкы нерсени бөлүп алуу;
- 5) ар түрдүү булактардагы билимди байланыштыра билүүчүлүк;
- 6) ар түрдүү булактарды анализдей билүүчүлүк: адабият булактарынан жүргүзүлгөн байкоолордон жасалган эксперименттерден туура жыйынтыктарды чыгара билүү;
- 7) пайдаланылган адабияттардын тизмесинин бар экендиги;
- 8) мазмундун компакттуулугу жана кыскалыгы;

Жумушту аткарууда студенттер өздөрүнүн кызыгууларын көрсөтө алышат, бирок докладдардын жана рефераттардын тыкыр анализи көрсөткөндөй, өзүлөрүнүн алгачкы эмгектеринде алар өз алдынча ой жүгүртүүнүн жетишсиздигин байкашат:

- а) ойдун эркин болбоосу;
- б) тексттен четтеп кетүүдөн коркуу;
- в) ойду кыска же тескерисинче кеңейтип бере албоочулук;
- г) анализдөө, салыштыруу, ой жүгүртүү, далилдөө жөндөмүнүн жоктугу.

Чет тилди окутууда реферативдик ишти аң-сезимдүү жана системалуу колдонуу картинаны кескин өзгөртөт: студенттер докладдарды жана рефераттарды даярдоодо активдүүлүгүн жана өз алдынчалуулугун көрсөтө баштады. Дискуссия менен полемиканын мүмкүндүгү жана зарылдыгы, өз алдынча жыйынтыктарды жана жалпылоолорду талкуулоо жана сын көз караш менен ой жүгүртүүнү жана илимий дүйнө таанымды калыптандырып, ал эми анализ, синтез, салыштыруу, конкреттештирүү жана башка ой жүгүртүү операцияларына машыгуулар, студенттердин логикалык ой жүгүртүшүнүн өнүгүүсүнө көмөк көрсөтөт. Ошол себептен доклад жана реферат түрүндөгү тапшырмалар изденүүчүлүк, чыгармачылык мүнөздү алып жүргөн деген мыйзам ченемдүү жыйынтыкты чыгарууга мүмкүн.

Студенттер алгачкы докладдарды жана рефераттарды даярдоодо сунуш кылынган адабияттарды гана колдонушса, андан ары зарыл адабияттарды өздөрү тандашып, мындан сырткары айрымдары өзүнүн ишин даярдоо менен кошо, жолдошторунун жазма иштерин (доклад, реферат) рецензиялап да беришет.

Рефераттарды темасы боюнча салыштырганда семестрдин башталышындагыларга караганда, семестрдин аягында даярдалгандарында ой тереңирээк жана тагыраак берилип, өз алдынчалуулук кошумча адабияттарды көбүрөөк пайдалануу аркылуу жалпылоонун негиздүүлүгү даанараак байкалат.

Ар бир доклад жана реферат төмөнкү негизги талаптарга жооп берүүгө тийиш: 1) окуу материалындагы эң эле маанилүүсүн өздөштүрүүгө жана окуу иштеринин тигил же бул ыкмасын өркүндөтүүгө багытталышы; 2) өзүнүн проблематикасы жана болочок адистиги, окуу иштеринин мазмуну жана ыкмалары; 3) студенттер үчүн эмгек өтө эле көп талап кылынган; 4) студенттердин жалпы өнүгүүсүнө көмөк көрсөткөн; 5) болочок кесипти эсепке алуу мүмкүнчүлүгү.

Баяндоо формасын студенттер өзүлөрү тандашат, бирок алардан фактылардын кургак баяндамасын талап кылбастан, доклад же рефераттан ички өз ара байланыштары аркылуу бир бүтүнгө бириктирилген экологиялык жана жаратылыштык мыйзам ченемдүүлүктөрдү издеп көрүү керек. Алгачкы мезгилдерде сандын артынан сая түшпөстөн өзгөчө көңүлдү иштин сапатына бөлүш керек. Студенттер белгилүү бир тажрыйбага ээ болгондон кийин,

алардын докладдары жана рефераттары толугураак, ар түрдүүрөөк жана кызыктуураак боло баштайт.

Адабияттар:

1. Антропова М.В., Дифференцированное обучение: педагогическая и физиологическая оценка. [Текст] / [Г.Г. Манка, Л.М. Кузнецова, Г.В. Бородкина.] - Сов.педагогика, 1992. - № 9-10.
2. Акимова М.К. Индивидуальность учащегося и индивидуальный подход [Текст] / М.К. Акимова, В.Т. Козлова. – М.: Знание, 1992.
3. Гончаров Н.К. Дифференциация и индивидуализация образования и воспитания в современных условиях 'Материалы научн.конф. ученых-педагогов соцстран. - М.: АПН СССР, 1971.
4. Ковалева Г.Е. Организация самостоятельной работы студентов на основе деятельностной теории учения [Текст] / – СПб, 1995.